

ВІДГУК
офіційного опонента
доцента кафедри права та публічного адміністрування
Хмельницької торговельно-економічної академії
Товариства з обмеженою відповідальністю «Інститут людського капіталу
та сталого бізнесу», кандидата юридичних наук,
доцента ПЕТЛЮКА Юрія Степановича
на дисертацію КУХАР Ольги Віталіївни на тему:
«Правове регулювання управління відходами сільського господарства в Україні»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 081 «Право» галузі знань 08 «Право»

Актуальність теми дисертації. У сучасних умовах функціонування аграрного сектору економіки питання правового регулювання управління відходами сільського господарства є важливим напрямом забезпечення продовольчої та екологічної безпеки держави. Адже розвиток сільськогосподарського виробництва супроводжується утворенням значних обсягів органічних, хімічних і біологічних відходів, неналежне поводження з якими негативно впливає на стан земель та інших природних ресурсів, а також створює ризики для життя і здоров'я населення.

Прийняття у 2022 році Закону України «Про управління відходами» стало важливим етапом оновлення законодавства у сфері поводження з відходами. Водночас положення цього Закону не повною мірою враховують специфіку сільськогосподарської діяльності, що зумовлює необхідність удосконалення спеціального правового регулювання у сфері управління відходами сільського господарства.

Актуальність зазначеної проблематики також пов'язана з процесом адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу у сфері управління відходами та впровадженням принципів циркулярної економіки. Сучасний підхід до поводження з відходами сільського господарства передбачає не лише їх видалення, а й повторне використання, перероблення та зменшення негативного впливу на навколишнє природне середовище.

Науковий інтерес до теми обумовлений недостатнім рівнем її комплексного дослідження у вітчизняній юридичній науці. Незважаючи на наявність окремих наукових праць у сфері аграрного та екологічного права, питання правового режиму відходів сільського господарства, особливостей управління ними з урахуванням новітніх змін у структурі центральних органів виконавчої влади та реалій воєнного стану залишаються недостатньо розробленими, що зумовлює потребу у подальших наукових дослідженнях.

Дисертацію виконано на кафедрі аграрного, земельного та екологічного права імені академіка В. З. Янчука Національного університету біоресурсів і природокористування України згідно плану науково-дослідної роботи кафедри в межах виконання цільових

комплексних програм у розрізі бюджетних тем «Організаційно-правові засади сталого розвитку об'єднаних територіальних громад в Україні» (номер державної реєстрації 0119U100830) і «Правове забезпечення агроекологічного розвитку України в воєнний та післявоєнний періоди» (номер державної реєстрації 0124U001202).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій.

Обґрунтованість і достовірність положень, висновків і рекомендацій значною мірою обумовлені чітким формулюванням об'єкту і предмету, а також мети дисертаційного дослідження. Логічно витікає з визначеної мети та переліку основних завдань. Робота виконана на ґрунті послідовно викладеного матеріалу, висновки і міркування дослідниці обґрунтовані, науково виважені.

Наукові положення, висновки та пропозиції, сформульовані дисертанткою, є своєчасними і актуальними з огляду на розвиток сучасного нормотворчого процесу у сфері управління відходами сільського господарства в Україні, аргументованими і переконливими. Такий висновок базується на використанні авторкою широкого кола вітчизняних і зарубіжних наукових джерел із конституційного, екологічного, господарського, цивільного, адміністративного та інших галузей права, та вітчизняного і зарубіжного законодавства. Загалом джерельну базу дослідження можна вважати достатньо репрезентативною та інформативною (список використаних джерел містить 315 найменувань), що дає змогу дійти висновку про достатню обґрунтованість одержаних результатів.

Методологія дисертаційного дослідження базується на поєднанні загальнонаукових і спеціально-юридичних методів пізнання, застосування яких забезпечило комплексний аналіз правового регулювання управління відходами сільського господарства. Використання діалектичного методу дало можливість дослідити тенденції розвитку правовідносин в зазначеній сфері у взаємозв'язку з іншими соціально-економічними і правовими чинниками розвитку суспільства. За допомогою методу аналізу досліджується система нормативно-правових актів України та Європейського Союзу, а також визначено особливості понятійно-категоріального апарату дослідження. Порівняльно-правовий метод застосовано при дослідженні зарубіжного досвіду правового регулювання управління відходами та можливостей його імплементації у національне законодавство. Формально-юридичний метод дозволив визначити зміст правових приписів, якими регламентується процес управління відходами сільського господарства, а також встановити особливості правовідносин щодо управління різними видами таких відходів. Використання зазначених методів у сукупності забезпечило належний рівень обґрунтованості наукових положень, висновків і пропозицій, сформульованих у дисертації.

Наукова цінність дисертації полягає у комплексному дослідженні правового регулювання управління відходами сільського господарства в умовах оновлення екологічного

та аграрного законодавства України, а також у розробленні теоретичних положень і практичних рекомендацій, спрямованих на вдосконалення механізму правового забезпечення управління такими відходами. Дисертація має значення для подальшого розвитку науки аграрного та екологічного права, оскільки містить науково обґрунтовані підходи до визначення правової природи відходів сільського господарства, систематизації законодавства у відповідній сфері та удосконалення діяльності суб'єктів публічної адміністрації.

Наукова новизна положень і висновків дисертаційного дослідження сумнівів і застережень не викликає, дисертація є першою у юридичній науці України комплексною працею, де досліджено правове регулювання управління відходами сільського господарства після набрання чинності Законом України «Про управління відходами».

Вперше у роботі обґрунтовано виділення субінституту управління відходами сільського господарства у структурі правового інституту охорони довкілля в агросфері. Доведено його комплексний характер, що базується на синтезі норм аграрного права, які визначають специфіку управління відходами сільського господарства, та екологічного, які закріплюють загальні вимоги екологічної безпеки.

Запропоновано авторську класифікацію суб'єктів за критерієм виконуваних функцій: 1) сільськогосподарські виробники та підприємства переробної галузі (управління відходами виступає як супутня діяльність); 2) спеціалізовані суб'єкти господарювання (управління відходами як основна діяльність); 3) центральні органи виконавчої влади, місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування (виконують функції публічного адміністрування у сфері управління відходами).

Обґрунтовано необхідність розроблення Державної програми підтримки управління відходами тваринного походження, що базується на механізмах публічно-приватного партнерства.

Удосконалено термінологічний апарат, зокрема надано уточнені дефініції «відходів війни», «відходів рослинництва» та «відходів тваринного походження».

Удосконалено класифікацію правових норм у цій сфері, згрупованих за функціональними блоками (загальні засади, особливості управління окремими видами відходів у сільському господарстві, статус суб'єктів, інституційно-функціональне забезпечення управління відходами, відповідальність тощо).

Дістали подальшого розвитку наукові підходи щодо формування правової доктрини у сфері управління відходами сільського господарства та особливостей управління відходами війни у сільському господарстві.

Визначено критерії віднесення пестицидів до категорії відходів (заборонені в ЄС, не внесені до Держреєстру, фальсифіковані або радянські накопичення).

Розроблено рекомендації щодо внесення змін до законів України «Про управління відходами», «Про пестициди і агрохімікати» та положень про Держпродспоживслужбу для усунення юридичних колізій.

Структура роботи є продуманою, логічною і заперечень не викликає.

У першому розділі досліджуються теоретико-правові основи та генеза законодавства у сфері управління відходами сільського господарства. Авторка системно простежує еволюцію наукової думки: від початкового сприйняття відходів як виключно джерела екологічної небезпеки до сучасного розуміння їх як цінного ресурсу циркулярної економіки (с. 34–50). Позитивним моментом є розроблення авторської періодизації розвитку законодавства України – від закладення базових екологічних засад у 1991 році до сучасного етапу реформування в умовах євроінтеграції та воєнного стану (с. 50–73). Також важливою є наукова аргументація переходу від категорії «поводження» до терміну «управління відходами», що дозволяє змістити акцент із фізичних операцій на планування та запобігання їх утворенню (с. 72, с. 91–92).

Другий розділ присвячено загальній характеристиці агровідходів та суб'єктному складу цих правовідносин. Авторка пропонує поділ відходів за джерелом походження на шість основних видів, що охоплюють відходи рослинного та тваринного походження (включаючи аквакультуру), харчові відходи; агрохімічні відходи; відходи ветеринарної практики; відходи ГМ-продукції (с. 86, с. 186). Науковий інтерес становить теоретичне обґрунтування та введення в науковий обіг дефініції «відходи війни» в агросфері (с. 109). Це дозволяє сформувати правовий механізм для очищення та рекультивації земель, пошкоджених внаслідок збройної агресії (с. 106–111). Крім того, дисертантка успішно доводить необхідність виділення самостійного субінституту управління відходами сільського господарства у структурі аграрного права (с. 12, 91–93).

Третій розділ присвячено практичним аспектам управління окремими категоріями відходів: рослинництва, тваринного походження та агрохімічними відходами. Практичне значення мають пропозиції щодо розроблення комплексної Державної програми підтримки, яка базується на засадах публічно-приватного партнерства для модернізації застарілих ветсанзаводів та впровадження біогазових технологій (с. 159–160). Робота містить конкретні пропозиції щодо внесення змін до законів України для усунення колізій у сфері реєстрації пестицидів (с. 171–172) та посилення екологічної безпеки через обов'язкове надання інформації про управління відходами при роботі з ГМО (с. 104–105).

Дисертацію у цілому завершують обґрунтовані, побудовані на значному правовому, емпіричному, аналітичному матеріалі, висновки.

Практична цінність отриманих в дисертації результатів полягає в тому, що вони можуть бути використані у науково-дослідній сфері, нормотворчій та правозастосовній

діяльності відповідних державних органів, у навчальному процесі при викладанні навчальних дисциплін «Аграрне право», «Екологічне право», «Правові основи сталого розвитку сільських територій», а також при підготовці навчальної та навчально-методичної літератури із цих дисциплін.

Виклад у наукових публікаціях положень, висновків і рекомендацій, що сформульовані у дисертації. Основні положення, висновки та рекомендації дисертаційного дослідження, які виносяться на захист, відображено у 14 наукових працях, з яких 4 статі у наукових виданнях, включених до Переліку наукових фахових видань України, статті в іншому виданні, стаття у колективній монографії, 8 тез наукових доповідей.

Оформлення дисертації та дотримання академічної доброчесності. Дисертація О. В. Кухар оформлена відповідно до нормативних вимог, що встановлюються до таких наукових праць. Дисертація написана державною мовою з дотриманням наукового стилю. Положення, висновки і рекомендації, викладені у дисертації О. В. Кухар, є логічно сформульованими та належно обґрунтованими. У рецензованій дисертації не виявлено порушень академічної доброчесності.

Дискусійні положення дисертації. Віддавши належну шану науковим здобуткам дисертантки, офіційний опонент має звернути увагу на висновки й твердження, що викликали у нього сумніви і які можуть слугувати підґрунтям для дискусії під час захисту та стануть в нагоді у подальшій роботі.

1. Авторка пропонує ґрунтовну авторську дефініцію поняття «відходи війни» (с. 29, 109). Водночас поза межами дослідження залишилося важливе питання права власності на такі об'єкти. Виникає наукова дискусія щодо титульного володільця «відходів війни» після їх вилучення з земельної ділянки: чи мають уламки техніки та рештки боєприпасів автоматично переходити у власність держави як специфічні ресурси, чи власник земельної ділянки має право розпоряджатися ними на власний розсуд, наприклад, як металобрухтом.

2. У підрозділі 2.3 авторка здійснила ґрунтовну характеристику суб'єктів у сфері управління відходами сільського господарства. Але чомусь не згадала таких суб'єктів господарювання, як дилери і брокери, які згідно із Законом України від 20 червня 2022 р. «Про управління відходами», також здійснюють діяльність у зазначеній сфері (ст. 1). Хотілось би почути думку дисертантки з цього приводу.

3. Авторка зазначає, що відповідальність за управління непридатними пестицидами часів СРСР, власник яких не встановлений, фактично покладається на органи місцевого самоврядування через відповідні комісії (с. 130). Зазначений підхід вбачається дискусійним. Потребує додаткового обґрунтування справедливості покладання фінансового тягара з ліквідації масштабних екологічних загроз минулого виключно на бюджети територіальних громад. Виникає питання, чи не доцільніше було б визначити єдиним суб'єктом

відповідальності державу як правонаступника УРСР, оскільки місцеві громади часто не мають достатніх фінансових ресурсів для ліквідації таких об'єктів (с. 132).

4. Певну наукову полеміку викликає твердження авторки про «практичну тотожність» категорій «управління відходами» та «поводження з відходами» (с. 64, с. 91–93). Дисертантка зазначає, що законодавець пішов шляхом «простої технічної заміни» одного терміну іншим (с. 91). Хоча в роботі проведено ґрунтовний аналіз нормативних новел, детальніша теоретична диференціація цих понять могла б ще більше посилити наукову базу дослідження.

Водночас вищевикладені положення переважно мають рекомендаційний характер та у цілому не впливають на високу позитивну оцінку дисертації О. В. Кухар, а лише свідчать про її актуальність, комплексність та багатогранність досліджуваних авторкою проблем.

Загальний висновок. Дисертація на тему: «Правове регулювання управління відходами сільського господарства в Україні» за актуальністю, ступенем новизни представлених результатів, їх наукової обґрунтованості, повноти викладення в опублікованих наукових працях, рівнем виконання поставленого наукового завдання та володіння методологією наукової діяльності відповідає вимогам, які висуваються до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії, зокрема Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, а її авторка Кухар Ольга Віталіївна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» галузі знань 08 «Право».

Офіційний опонент доцент кафедри права та публічного адміністрування Хмельницької торговельно-економічної академії Товариства з обмеженою відповідальністю «Інститут людського капіталу та сталого бізнесу», кандидат юридичних наук, доцент **Юрій ПЕТЛЮК**